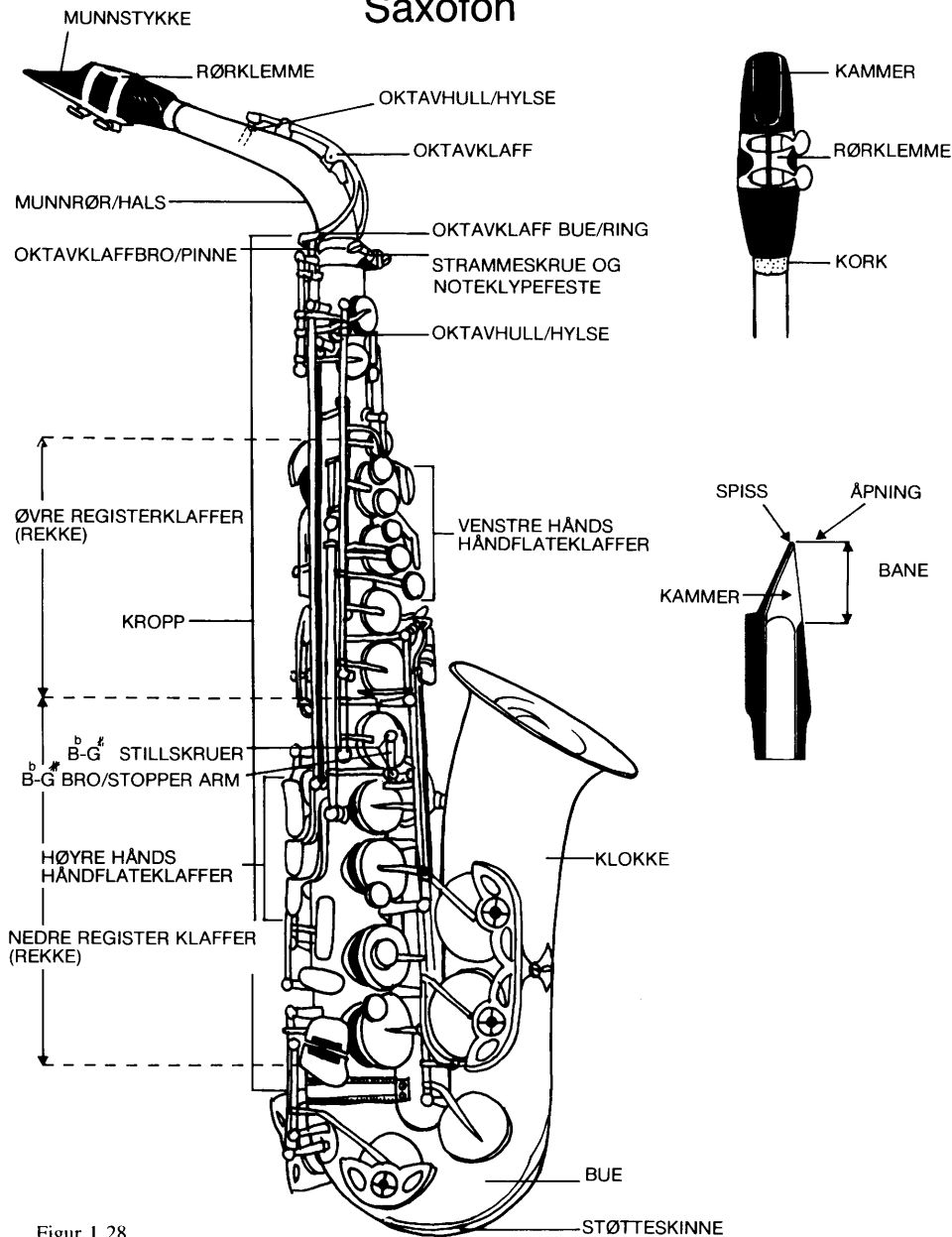

Saxofon

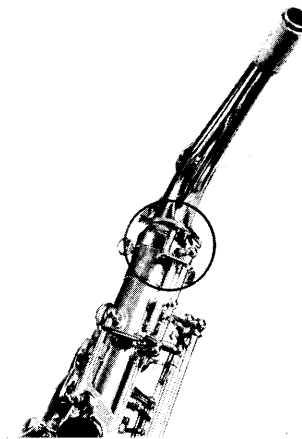

Figur 1.28

Hvordan du setter sammen saxofonen

Selv om saxofonen har en solid og robust mekanikk, må du være forsiktig når du setter instrumentet sammen. Det er ikke til å unngå at du berører mekanikken når du gjør dette. Men du må unngå å legge press på klaffer og stenger, for de kan lett komme ut av stilling. Vær spesielt oppmerksom på de klaffene som er lukket øverst på instrumentet (håndflateklaffene), og alle åpne klaffer. Erfaring sier at årsaken til skader og forskyvninger, som regel skyldes uforsiktighet under sammensettingen. Resultatet er bøyd klaviaturstenger og skjeve putekopper. Dette går ut over mekanikkens reaksjonsevne og korrekte stilling/plassering. Små forskyvninger av putekoppene kan føre til lekkasje.

Oktavklaffsystemet er den mest ømfintlige delen av mekanikken, spesielt oktavklaffbroen (koblingspinnen) øverst på kroppen (se figur 1.29). Denne skal passe under oktavklaffbuen (ringen) som sitter på halsen/munnrøret. Årsaken til at denne kommer ut av stilling, kan være uforsiktighet under sammensetting av hals og kropp. Det er fordi en som regel dreier halsen for mye fra side til side, slik at ringen (buen) på halsen presser pinnen ut av stilling. En annen årsak kan være at endepluggen (beskytterpluggen) på toppen av kroppen ikke har vært satt på plass da instrumentet ble lagt i etuiet. Uten denne pluggen vil saxofonen bevege seg i etuiet, og oktavklaffpinnen, som ligger spesielt utsatt til, blir bøyd.

Figur 1.29

Dette kan føre til at oktavklaffputa på halsen ikke dekker (det er umulig å spille i nedre oktav), eller at oktavklaffputa på halsen ikke åpner seg (det er umulig å spille i øvre oktav).

Før du setter sammen saxofonen, bør du fjerne støv og skitt fra endetappen på halsen, og smøre litt fett på korken. Ta på deg halsreima. Kontroller at den er hel og fungerer som den skal. Grip i klokka når du tar saxofonkroppen ut av etuiet (uten å berøre mekanikken). Fest reima til festeringen på kroppen. Fjern endepluggen fra instrumentet mens du fremdeles holder i klokka. Hold halsen med venstrehåndens håndflate slik at oktavklaffen er lukket. Figur 1.30. Løs festeskrueene som sitter på hylsen (øverst på kroppen). Drei forsiktig ved sammenføyningen (ikke bruk for store bevegelser). Pass hele tiden på at du ikke skader oktavsystemet.

Går sammenføyningen tregt, kan du bruke litt korkfett eller vaselin. Må du bruke makt for å få delene sammen, eller halsen sitter for løst på kroppen, må en reparatør utbedre feilen.

Drei halsen til forsterkningsskinna så undersiden ligger på linje med oktavklaffpinnen på kroppen. Figur 1.29. Juster til nøyaktig spilleposisjon før du strammer festeskruen. Kontroller at oktavklaffsystemet reagerer riktig, ved å veksle mellom grepene/posisjonene G

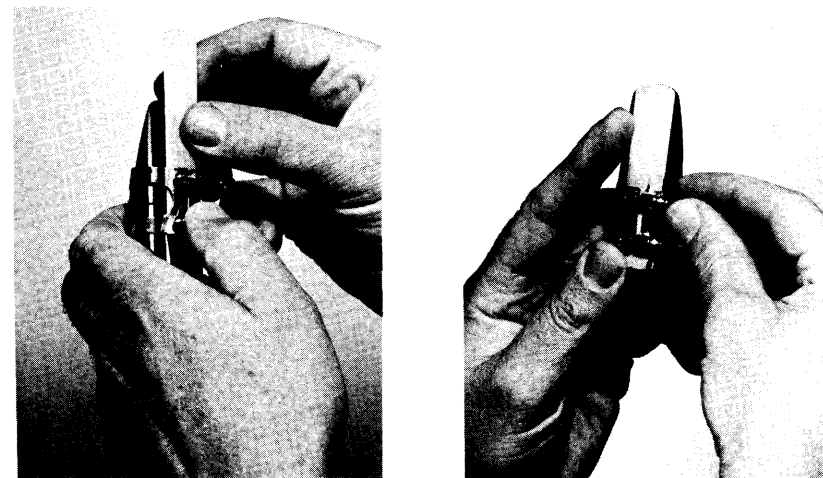

Figur 1.30

og A i øvre oktav (tostrøken G og A på instrumentet). Ta deretter munnstykket (uten rørkopp og hette) i høyre hånds håndflate. Grip om halsen med venstre hånd, slik at oktavklaffen er lukket, og skyv/drei munnstykket forsiktig på plass. Figur 1.31 a. Pass på at korken på halsen ikke er for tørr. Da kan den lett flise seg opp og sprekke. Bruk korkfett. Du kan godt sette munnstykket på plass før du forener hals og kropp.

Figur 1.31 a

Figur 1.31 b

Væt saxofonrøret godt før du plasserer det på munnstykket. For å unngå skade på røret eller rørspissen så sett først på klemma og løs skruene. Deretter plasserer du røret forsiktig på innsiden av klemma. Pass på at røret ligger riktig (se figur 1.31 b) før du strammer skruene (den øverste først) på rørklemma. Stram ikke for mye. Det kan skyve røret ut av stilling. Bruk rørhette når du ikke spiller. Legg den øvre delen av hetta på den skrå delen av munnstykket og trø hetta forsiktig på munnstykket. Slik unngår du å skade røret.

Korrekt oppbevaring og spesiell oppmerksomhet når du setter sammen og tar fra hverandre saxofonen, kan spare deg for unødige vansker og kostbare reparasjoner.

Daglig pleie og vedlikehold

1 Saxofonen må tørkes godt innvendig etter hver bruk. Det gjelder både kroppen, halsen og ikke minst munnstykket. Til dette trenger du:

- a En saxofonsvaber (mykt pusseskinn med børste i midten) festet til en lang snor med et lite lodd i enden.
- b En halsrenser (en fleksibel metalltråd med en ullkost i den ene enden og en stiv børste i den andre).
- c Et mykt pusseskinn eller en klut.

2 Ta først munnstykket av halsen. Fjern rørklemma og tørk godt av røret før du legger det til oppbevaring i en rørbeskytter (Reed-guard). Rull sammen det myke pusseskinn (kluten) og trø det gjennom munnstykket. Trekk fram og tilbake til innsiden av munnstykket er rent. Figur 1.32. Fra tid til annen må du rengjøre munnstykket med en fuktet klut utvendig og innvendig. For å fjerne eventuelt belegg i kammeret på munnstykket, bruker du en munnstykkebørste. (BRUK ALDRI VARMT VANN.)

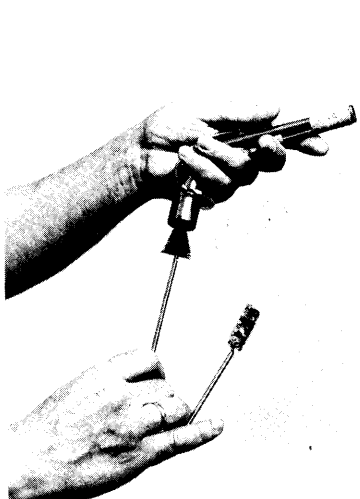
Har du ingen rørbeskytter, så sett røret tilbake på munnstykket. Stram rørklemmeskruene til røret så vidt sitter, og sett på rørhetta. Hvis du ikke er nøye med å rengjøre munnstykket, vil det etter en tid danne seg en hinne (fra spyttet) i kammeret på munnstykket. Dette forringer tonekvaliteten og er også svært uhygienisk.

Figur 1.32

Etter å ha løsnet festeskruene tar du halsen fra kroppen. Rist fuktighet ut av hver ende. Skyv deretter ullkosten på halsrensere inn fra den største enden, og tørk fram og tilbake til all fuktighet er borte. Du kan også bruke et lite stykke pusseskinn med en snor og et lite lodd i enden til tørking av halsen. En gang i uka bør du bruke børsten i den andre enden av halsen for å fjerne eventuelle partikler som kan ha satt seg fast inne i halsen. Figur 1.33. Tørk også endetappen og korken. Hold saxofonkroppen i klokka. Vend og rist kroppen først for å fjerne fuktighet. Ta loddet på saxofonsvaberen og slipp det ned i klokka. Vend kroppen, slik at loddet kommer ut av den andre enden. Trekk deretter skinnet gjennom kroppen. Gjenta dette til all fuktighet er fjernet. Figur 1.34. Tvinn så et stykke av pusseskinn rundt pekefingeren. Tørk grundig den innvendige siden øverst på kroppen (halsfestet). Til slutt tørker du instrumentet utvendig med en myk, ren klut eller et pusseskinn.

- 3 Tørk også klokka innvendig. Vær spesielt nøye med å tørke der du berører klaviatur og kropp. På den måten begrenser du skadevirkninger fra svette og personlig syre på lakken og forsølvingen. Av og til bør du også tørke instrumentet med en lett fuktet klut. Bruk aldri pussemiddel! Rensing av instrumentet bør overlates til en fagkyndig.

Figur 1.33

Figur 1.34

- 4 For å fjerne støv og skitt som har samlet seg rundt mekanikken, skal du bruke en myk og bløt malerpensel. Børst forsiktig, samtidig som du blåser for å få støvet vekk. Unngå å komme nær kork- og filtdempere eller fjærene. Det skal lite til for at de enten blir bøyd eller heftet av.
- 5 Det er ingen fast regel for hvor ofte du bør olje mekanikken for at den skal fungere tilfredsstillende. Det er mange ting du må ta i betraktning, som hvor gammel saxofonen er, om mekanikken er slitt, hvor mye du spiller og det geografiske området hvor den blir brukt. Dette kan du selv avgjøre ved jevnlig kontroll av skruer og akslinger, minst to-tre ganger i året. Husk alltid å bruke korrekt klaviaturolje, bare et lite drypp på gjengene til akslingene og pivotskruene fra en nål eller tannpirker er nok. Pass på så du ikke får olje på putene!

- 6 Saxofonen har en mengde kork- og filtdempere. De skal dempe støy fra mekanikken og bestemme høyden på putene over tonehullene. Høyden påvirker intonasjonen og må være helt korrekt justert. Spesielt nøye må du være med justeringen av de to demperne (med eller uten stillskruer) som sitter på tonehullkroppen ovenfor første finger på høyre hånd.

Den ene er for lukking av G[#]-tonehullet (lekkasje vil gjøre at dype C[#], H, Bb blir vanskelig å spille), den andre for gaffel Bb-grepet. Av og til må du kontrollere at pivotskruer og akslinger ikke sitter løst. Til det trenger du en liten skrutrekker. La en erfaren fagkyndig eller reparatør instruere deg.

- a Puter. Putene på saxofonen må være riktig påsatt og dekke perfekt. Konstant kontroll av putene er derfor nødvendig, for de blir slitt og må byttes fra tid til annen.

Flere ting kan være årsaken til at puter kleber seg, og at saxofonen derfor gir urene toner. Spesielle forhold i lufta, eller at du spiller etter at du har spist (særlig søtsaker), gir en samling av urene partikler (fra støv, mat, tobakk o.l.) på overflaten av putene. Putene på G[#] og Eb (som er lukket) har lett for å klebe seg. Hvis du ikke tørker instrumentet regelmessig for fuktighet, kan disse klaffene i verste fall låse seg helt. For å fjerne klebrigheten kan du legge et sigarettpapir mellom puta og tonehullet.

Press klaffen ned (noe hardere enn når du spiller), og dra papiret forsiktig til side. Hvis ikke dette hjelper, kan du dyppe en piperenser i rensesprit og stryke den lett over overflaten av puta. Det kan kanskje rette opp noen av vanskene. Pass på å riste av overflødig sprit på piperenseren før du bruker den på puta. Stryk til slutt en piperenser dyppet i litt klaviaturolje over tonehullsporet. Det myker opp skinnen. Rens også kanten på tonehullet. La en fagmann veilede deg i denne operasjonen. Kleber puta fremdeles, må den skiftes. Ta kontakt med et verksted.

b Lekkasje. Saxofonputene, som er laget av mykt skinn (lær), påvirkes spesielt av fuktighet, spytt og variasjon i temperatur. Etter en tid vil putene bli harde, sprekke – og det oppstår lekkasje. Dette oppdager man ved at enkelte av tonene blir matte og urene (tonen «sitter» ikke). For å lokalisere lekkasjen spiller du en enstrøken H på instrumentet. Hvis denne tonen ikke klinger, er det antakelig en lekkasje i en av håndflateklaffene øverst på kroppen. Hvis den låter rett, spiller du nedover instrumentet og kontrollerer hver tone. Du kan også lokalisere en lekkasje ved å legge et sigarettpapir mellom puta og tonehullsetet. Trykk klaffen ned med normalt spillepress og trekk papiret forsiktig til side. Er motstanden jevn, er det ingen lekkasje. Løsner presset plutselig, tyder det på lekkasje. Test rundt tonehullkanten. Er puta hel, må stillingen på den justeres. Er den skadd (hard eller sprukket), må den skiftes. En dårlig fjær kan også føre til lekkasje i en lukket klaff. Dette kan rettes ved enten å stramme eller bytte fjæra. Et skadd tonehullsete kan være en annen årsak. Slike skader bør utbedres av en fagkyndig.

7 Vann i tonehullene. Av og til kan det samle seg vann eller spytt i tonehullene til de klaffene som er lukket øverst på kroppen. Det kan gi en «boblende» lyd eller stenge tonen når klaffen åpnes. Dette kan du unngå ved å være ekstra nøye med å tørke instrumentet innvendig, også når du spiller. Eller du kan stryke litt vaselin rundt tonehullene innvendig. Putene på disse klaffene er spesielt utsatt for fuktighet. For å bevare dem bør du tørke dem etter hver bruk. Legg et sigarettpapir mellom puta og tonehullet. La det ligge et par minutter før du tar papiret vekk. Gjenta operasjonen til all fuktighet er borte.

8 Når du ikke spiller, skal du la saxofonen ligge i etuiet. Da hindrer du støv i å samle seg på mekanikken, samtidig som du beskytter den mot uheldige fall og støt. Unngå å legge instrumentet på steder med ekstreme temperaturer, for eksempel i nærheten av en radiator, eller på steder der temperaturen går under frysepunktet. Ta alltid munnstykket av halsen når instrumentet ikke er i bruk. Saxofonrøret bør oppbevares i en egen eske.

Til tross for det beste vedlikehold hender det at klaffer og akslinger blir skadd eller bøyd (kommer ut av stilling). Forsøk ikke å rette skadene på egen hånd. De kan fort bli mer omfattende ved feilaktig utbedring. Instrumentet må leveres til en fagkyndig som har den nødvendige viten og verktøy for å kunne utføre en tilfredsstillende reparasjon.

Saxofonen bør kontrolleres av en fagkyndig en gang i året, for en grundig rens av munnrøret og eventuelle nødvendige reparasjoner.

Hvert 3–5 år bør den heloverhales.

Følger du denne veiledningen om vedlikehold og ettersyn, vil instrumentet ditt fungere bedre.

Rask rutinesjekk og feilsøking for saxofon

Fra tid til annen bør du gå nøye over saxofonen og punktvis kontrollere tilstanden til instrumentet. Da kan det være greit å følge denne fremgangsmåten:

Kropp/hals

- 1 Er korken på halsen hel og nøye tilpasset munnstykket?
- 2 Passer halsen nøyaktig til kroppen?
- 3 Er noen av tonehullene ujevne (på grunn av bulker i kroppen)?
- 4 Er noen av beskytterne, støttene eller søylene løse eller skadd?
- 5 Er endepluggen på plass?

Klaviatur og mekanikk

- 1 Er noe av mekanikken bøyd eller ødelagt?
- 2 Er noen av klaffene løse eller slarkete?
- 3 Mangler noen av pivotskruene, stillskruene eller akslingene, eller er noen av dem skadd?
- 4 Bråker klaviaturet mer enn normalt på grunn av manglende kork/filtdeмпere eller olje?
- 5 Reagerer klaviaturet utilfredsstillende eller ujevnt?
- 6 Er noen av fjærene hektet av eller skadd?

Puter

- 1 Er noen av putene løse, eller mangler noen av dem helt?
- 2 Er noen av putene i dårlig forfatning (i stykker, harde, sprø, sitter skjevt eller kleber)?
- 3 Er noen av resonansskivene løse?

Munnstykket

- 1 Har munnstykket en tilfredsstillende rørklemme og rørhette?
- 2 Er spissen (tuppen) på munnstykket hel og jevn?
- 3 Trenger munnstykket rensing?

Etuiet

- 1 Må hengsler, låser eller håndtak repareres?
- 2 Passer instrumentet nøye i etuiet?
- 3 Ligger det noe løst utstyr i etuiet som kan skade instrumentet?
- 4 Er «padsaver» og rensutstyr på plass?

Dette bør en saxofonist kunne

- 1 Navn på delene i saxofonen.
- 2 Være i stand til å utføre den daglige pleie riktig, og unngå de vanlige mistak og dårlige vaner som fører til unødvendige reparasjoner.
- 3 Sette sammen og ta fra hverandre saxofonen riktig.
- 4 Tørke instrumentet for fuktighet.
- 5 Tørke og rense munnstykket.
- 6 Olje mekanikken, skruer og akslinger.
- 7 Rense en klebrig pute.
- 8 Rense mekanikken for støv o.l.
- 9 Teste saxofonen og se om det er lekkasje til stede.
- 10 Justere stillskruen for G[#] og B^b overføringsklaff.
- 11 Feste løse pivotskruer og akslinger.
- 12 Rense hylsen under oktavklaffen på halsen.

Når det gjelder justering av klaviaturet, puteskift, skifting av kork/filt-dempere eller oppretting av skader på mekanikken, må du ta kontakt med en fagkyndig/verksted.

Vedlikeholdsutstyr for saxofon

- 1 Liten skrutrekker.
- 2 Rensekost for hals og munnrør.
- 3 Innvendig pusseklut (skinn/svaber) for fuktighet.
- 4 Utvendig poleringsklut.
- 5 Myk malerpensel for klaviatur (til fjerning av støv o.l.).
- 6 Munnstykkeborste.
- 7 Piperenser for oktavhull på halsen.
- 8 Olje for klaviaturet og mekanikken.
- 9 Korkfett.